

MEKÂNDAKİ MEDENİYET- MEDENİYETTEKİ MEKÂN: SEZAI KARAKOÇ'UN ŞİİRİNDE MEKÂN-MEDENİYET İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yrd. Doç. Dr. Sezai COŞKUN
Fatih Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
scoskun@fatih.edu.tr

Özet

Mekân, insanın şahsiyetine, toplumların karakterine etki eden temel unsurlardan biridir. Mekânın şekli, fonksiyonu, insanla ilişkisi gibi konular düşünce tarihinde çokça tartışılmıştır. Özellikle Modernizmle beraber gelen modern hayat ve modern kent, birçok romancı veya şair tarafından bir problematik olarak ele alınmıştır. Sezai Karakoç mekânı, eserlerinde çokça işleyen isimlerden biridir. Karakoç mekânı, medeniyetle olan ilişkisi bağlamında söz konusu eder. O, geliştirdiği medeniyet tasavvuru perspektifinden geçmişteki ve bugünkü şehir/mekân arasında mukayese yaparak konu etrafında bir anlam dünyası kurar. Bu çalışmamızda Karakoç'un genelde mekânı ama özelde şehri/kenti düşünce yazılarında nasıl tartıştığını ve şiirlerinde nasıl işlediğini incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Diriliş, şiir ve mekân, şehir, modern kent

CIVILIZATION AT LOCALITY-LOCALITY AT CIVILIZATIN: AN ANALYSIS OF THE RELATION BETWEEN LOCALITY AND CIVILIZATION IN SEZAI KARAKOÇ'S POEMS

Abstract

Locality has an effect on human and society character. As form and function of locality, relation with human is a very important topic in the thought history. Especially modern life and modern city is discussed by a number of intellectuals. Also, novelists and poets touch upon these topics in their novels and poems. Sezai Karakoç is one of the names that write about these problems. He discusses locality at context of relation with civilization. He constructs a meaning world about these problems. We study Sezai Karakoç's thoughts about these topics in his poems and articles.

Key Words: Sezai Karakoç, Diriliş, poem and locality, city, modern city

GİRİŞ

Mekân, insanın varlığını gerçekleştirme biçimlerinden biridir. İnsan, doğduğu andan itibaren ilişki içerisinde olduğu mekân aracılığıyla hem şahsiyetine yön verir hem de mekânı biçimlendirir. İnsanlık tarihinde gerçekleşen büyük değişimlerin görünür olduğu önemli alanlardan biri olan mekânla insan arasında bu yönüyle karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Medeniyet tarihi, biraz da yerleşim birimlerinin değişim tarihidir. Nitekim insanlık, özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren yaşadığı büyük değişim sonucunda önceki çağlardan çok farklı yaşam alanları tesis etmiş, böylece mekânın insan hayatındaki yeri ve fonksiyonu değişmiştir.

Aydınlanmayla beraber gelişen Modernizmin şekil verdiği unsurlardan biri de mekândır. Modernizmle beraber, modern kentler, modern evler, modern bahçeler hâsılı modern yaşam alanları inşa edilmiştir. Bu yaşam alanlarının temel özelliklerinden biri, insanın tabiatla iç içe olduğu eski çağlara göre insanı daha dar bir alana çekmesidir. İnsanlık özellikle modern hayatla beraber tabiattan uzaklaşma yönünde bir seyir ortaya koymuş; bu uzak kalma, yaşam alanlarına da sirayet etmiştir.

Modernizmin öngördüğü hayatın ve kentin insanla kurduğu ilişki, birçok problemi beraberinde getirmiştir. Gerek dünya edebiyatında gerek Türk edebiyatında bu problemler ilişki, birçok edebî esere konu olmuştur. Türk edebiyatında, yaşanan medeniyet değişimiyle beraber mekânın da değişimini bir medeniyet meselesi etrafında işleyen isimlerden biri Sezai Karakoç'tur.

Sezai Karakoç, 1950'lerden itibaren dâhil olduğu Türk şiir dünyasında kendine mahsus bir şiir dili ve problematiği kurabilmiş, Türk şiirinde sadece kendisi olarak değil, etkide bulunduğu şahıslarla da çok yönlü bir isim olmayı başarmıştır. Onun şiiri, çok büyük oranda bir medeniyet tasavvurunun şiiridir. Karakoç, dinamik ve lirik şiir diliyle, birçok fikir yazısında ana çerçevesini ortaya koyduğu 'diriliş' düşüncesinin şiirini kaleme almıştır. Onda medeniyet temel mesele olarak öne çıkar ve çeşitli görünüm biçimleriyle şiirin derinliği içerisinde anlam dünyaları kazanır. Sezai Karakoç'un şiirinin, düşünce planındaki ilk realitesi bir medeniyetin şiiri olmasıdır. Onda medeniyetin bir mesele olarak derinleştirildiği unsurlardan biri, mekândır. Medeniyetlerin kendilerine mahsus mekân inşa ettiğine inanan Karakoç, İslam medeniyetinden uzaklaşmanın sonunda mekândaki değişimi bir geriye gidiş olarak görmekte ve bu geriye gidişi ileriye atılım olarak değiştirecek 'diriliş'in gerçekleşme alanlarından birinin mekân olacağını belirtmektedir.

Karakoç, İslam toplumunun Batı karşısında yaşadığı mağlubiyet ve bundan kurtulma çabaları çerçevesinde mekâna eğilir. Bu noktada mekân onun entelektüel cehdinin temel meselelerinden biri olur.¹ Şair, coğrafya² ve yaşam

¹ Sezai Karakoç, bu entelektüel cehdinde esasen Batı karşısında medeniyet mağlubiyeti yaşayan 'dünyanın' temsil ettiği genel bir fotoğrafın önemli bir bölümü olarak öne çıkar. Şairin mekân-

alanlarına ilişkin mekânlar üzerinden medeniyetle ilgili meseleleri söz konusu eder. Şiirlerinde mekân, bir sistematik düşünce cehdi etrafında geliştirilen tasavvurun, farklı cephelerinden görünümü biçiminde yer alır. 'Şiirlerdeki kent betimlemeleri bir araya getirildiğinde adeta bir şiirin muhtelif parçaları gibi bir bütünlük arz ederler. Farklı şiirlere serpiştirilen bu dizeler, sanki başlangıçta teknil bir yapı için düşünülmüş de sonradan dağılıp değişik azalara sızmış unsurlar gibidirler. Belki bir 'düş kamerasıyla' fotoğrafı çekilen bu kent görüntüsünde iç açıcı enstantaneler görülmez.' (Karatay, 1998:334)

Biz bu çalışmamızda şairin, ev, bahçe, balkon gibi yaşam alanları ve dağ, deniz, toprak gibi tabiat unsurları etrafında inşa ettiği mekân algısının medeniyet meselesi etrafında işlenişini söz konusu edeceğiz.

1. MEKÂN-MEDENİYET İLİŞKİSİ

İnsanoğlu, fitrî olarak mekâna ihtiyaç duyar. Kendini korunaklı hissedeceği bir yer edinme çabası, bir yere ait olma gayreti insanın kendine bir mekân inşa etmesini netice vermiştir. Bu sebeple her insan, kendine bir 'mekân' inşa eder. Aynı şekilde toplumlar da kendilerine mahsus mekânlar inşa etmişler ve toplumsal karakterlerini bu mekânlarda yansıtmışlardır. İslam medeniyetinde, 'medeniyet' kavramıyla 'medine/şehir-mekân' arasında doğrudan bir bağ kurulması, 'medeniyetin' 'medine'ye ait olarak gelişen ve şekillenen hayat şeklinde kabul edilmesi, bu medeniyet anlayışında medeniyet-şehir/mekân ilişkisine ciddi bir derinlik kazandırmaktadır.

Medeniyet, dünya düşünce tarihinde farklı açılardan söz konusu edilen, tartışılan, hakkında birbirinden oldukça farklı tanımlamalar geliştirilen bir kavramdır. (Braudel, 2001; Toynbee, 1975; Toynbee, 1991) Sezai Karakoç da 'Medeniyet, insanoğlunun, asıl amacını gerçekleştirme çalışmalarından, ona varma arayışlarından, onu bulmuşsa kaybetmeme çabasından, onu süsleyip püslemesinden, o yöndeki duygularını ve düşüncelerini ifade etme isteğinden doğan, kaynaklanan ve beslenen niyet ve faaliyetlerinin, teori ve pratiğinin, tasarım ve eserlerinin, reel ve potansiyel güçlerinin tümü demektir. Kültür, medeniyeti değil, medeniyet kültürü içerir.' (Karakoç, 2005a:9) şeklinde

medeniyet ilişkisini tartıştığı dönemlerde, konunun diğer İslam ülkelerinde de tartışıldığı görülmektedir. 'İslamî uygarlığa yalnızca bir inceleme konusu ve İslamî şehre de tarihi mirası barındıran canlı bir müze olarak değil de ahlakî değerlerini ve kültürel kimliklerini modern ekonomik gelişme sürecinde insanca bir hayat, toplumsal refah ve adalet isteklerinden ayırmayan İslam dünyasındaki milyonlarca insana inanç ve ilham veren, yaşayan bir varlık olarak yaklaşmanın zorunlu olduğu' şeklindeki değerlendirme şehir ve medeniyet ilişkisi üzerine düzenlenen bir kolokyumun sonuç bildirgesinde yer almasıyla dikkat çekicidir. (R.B. Serjeant, 1992:262 Karakoç'un bu noktadaki farkı, geliştirdiği tasavvurun kapsadığı coğrafi alan ve kendine mahsus özelliğidir.

² Sezai Karakoç'un şiirinde coğrafyanın da önemli bir yeri vardır. Ancak, biz bu çalışmada, makalenin gerektirdiği hacim sebebiyle, sadece ev, bahçe, balkon, gibi yaşam alanlarına ve dağ, deniz, toprak gibi tabiat unsurlarına değinerek bu unsurlar etrafında tesis edilen mekân algısı üzerinden medeniyet meselesinin ne şekilde işlendiğini inceleyeceğiz. Coğrafyanın işlenişini ayrı bir makalede söz konusu ettiğimizden burada bu konuya değinmeyeceğiz

tanımladığı bu kavram üzerinde genişçe durmuş, düşünce sisteminin temel kavramı yapmıştır. Karakoç, insanlık tarihinde akıp gelen tek bir medeniyet olduğunu, bu medeniyetin de 'Hakikat Medeniyeti'³ diye adlandırılabilir 'İslam medeniyeti' olduğunu düşünmektedir. Ona göre, tarih içerisinde var olmuş bir çok medeniyet biçimi ve iddiası, esas olan medeniyeti arama yolunda bir cehddir. 'Çok yönlü bir olgu' olan medeniyetin ilerlediği dönemler olduğu gibi gerilediği dönemler de olabilir ama esas olan 'tek medeniyet' ortadan kaybolmaz. İşte bu medeniyetin ortadan kaybolmayacağı düşüncesi, Karakoç'ta 'diriliş' fikrinin de esasını teşkil eder. İslamiyet dışında oluşmuş medeniyetleri yok saymayan Karakoç, bu oluşumların ancak İslam medeniyeti gibi bir algıyla arınıp tam bir medeniyet halini alabileceklerini düşünür. Onun düşünce dünyasında medeniyet dinamik bir olgudur ve yapıcı bir güce sahiptir. Bünyesinden aldığı eşyayı kendi ruhuyla yoğurmakta ve 'özgün' bir medeniyet biçimi ortaya çıkarmaktadır. Mekân, medeniyetin yoğurduğu ve şekil verdiği temel unsurlardan biridir.⁴

Sezai Karakoç, insanın mekâna verdiği şeklin bir ruhunun olduğu ve bu ruhun o mekânı, insanî ve bir medeniyete ait kıldığı inancındadır. 'Ahiret ve Şehir' başlıklı yazısında, 'Her şehrin bir ruhu vardır. Ve, bunu en çok, dış yapılar, sokaklar ve parklardan çok "insan" oluşturmaktadır.' (Karakoç, 2003:95) diyen şair, eşyanın insanla bir niteliğe büründüğü inancını ortaya koyar. Oysa, modern çağın değiştirdiği insanla beraber, mekân da değişmiştir. Mekânın bu değişimi insandan uzaklaşma, insanî vasfını kaybetme şeklinde gerçekleşmiştir. Ona göre 'kentlerin işi, ebedilikle uğraşmaktır ve bu yönde bir metafizik oluşturmaktır. Ya da oluşmuş ve oluşmakta olan ebedilik metafiziğini yansıtmak(tır.)' (Karakoç, 2003:99) Karakoç'a göre 'kent'in işi' bir metafizik inşa etmek iken modern kent alabildiğine maddîdir, sekülerdir. Bu zıtlık, Karakoç'un eleştiri noktasını oluşturmasının yanında 'dirilişin sitesi'ni bir alternatif olarak ileri sürmesine de sebep olur. Karakoç, kent'in inşa etmesi gereken metafiziğin ancak 'hakikat medeniyeti' diye adlandırdığı ve ilahî olanın gölgesinde şekillenen bir medeniyet tasavvuruyla mümkün olacağını da belirtir. Bu yaklaşım, onun ele aldığı her şeye medeniyet perspektifinden bakmasından kaynaklanmaktadır. 'Bir toplumun, bir ülkenin veya bir milletin hayatına baktığımız zaman, onu, mutlaka, medeniyet perspektifinden görmeliyiz, sorgulamalıyız, değerlendirmeliyiz.' (Karakoç, 2008a:34) tezini ileri süren şair, modern insanın biçimlendiremediği ama bünyesinde şekillendiği mekânı bu perspektiften söz konusu eder.⁵

³ Karakoç, 'Hakikat Medeniyeti'nin medeniyet tarihi içerisindeki yerini şöyle tespit eder: 'Hakikat Medeniyetinin gelişim basamağında son ve en üstün aşama olan İslam Medeniyeti, hem manevî ve kültürel hem de maddî-fizikî açıdan, medeniyeti, bütün boyutlarıyla gerçekleştirmiş, en derin, en yüksek, en geniş kapsamlı medeniyet olmuştur.' (Karakoç, 2005a:11)

⁴ Sezai Karakoç'un 'Medeniyet' kavramına ilişkin düşünceleri ve bu düşünceler üzerine yapılmış çalışmalar için bkz. (Baş, 2008:216-242; Bilge,2004:77-79; Karakoç, 2005a:7-20; Karakoç, 1986b:248-252; Karakoç,1995:137-139, 81-85, 125-136; Memutlu, 1998:47-50)

⁵ Modern şehirle insan arasındaki ilişkiyi irdeleyen Benjamin ve Baudelaire, genel olarak kent - insan ilişkisinde insanın kente eleştirel bir duruşla isyan durumunda olduğunu öne çıkarmışlardır. Sezai Karakoç da modern kenti kabul etmez, isyan eder ama o, modern kent içerisinde kaybolma halini

Karakoç, insanlık tarihinde var olmuş bütün medeniyetlerle şehir veya genel anlamda mekân arasında 'varoluşları' bakımından bir bağ olduğu kanaatindedir. Konuyu derinlemesine aldığı yazılarından biri olan 'Kent' başlıklı makalesinde dile getirdiği, 'Kentlerle uygarlıklar arasında, varoluşları ve varoluşlarına anlam veren eşyayı ve zamanı yorumlama yönünden âdeta bir kan bağı vardır. Uygarlıkların, siteleri vardır mutlaka. Kentler ve sitelerse uygarlıksız olmaz. Kentler, siteler, Medineler, uygarlık özü olmaksızın ve bu özü toz ve toprağıyla haşır neşir olma, karılma olmaksızın, oluşamazlar.' (Karakoç, 2008b:59) şeklindeki cümleleriyle, kente rengini, şahsiyetini verenin bir medeniyet olduğunu; ancak bir medeniyet arka planına dayanması halinde oranın tam bir kent hüviyetini elde edebileceğini ifade eder. Ona göre medeniyetten yoksun bir kentin kent sayılamayacağı gibi 'Kent, site, Medine doğurma düzeyine varamamış bir uygarlık, henüz tam bir uygarlık olamamış demektir.' (Karakoç, 2008b:59) Kent-medeniyet ilişkisini 'ayna' metaforu etrafında da yorumlayan Karakoç, Stendhal'in roman için kullandığı 'sokağa tutulmuş ayna' tanımlamasının, medeniyet-kent bağlamında düşünülebileceğini, romanın hayatı 'dinamik' bir biçimde ve kendine mahsus şekilde yansıttığı gibi kentin de medeniyeti aksettirme biçiminin pasif bir görüntü aksi şeklinde olmadığını, aksine kendi içinde dinamiğini ve üretken bir mekanizmayı taşıdığını belirtir: 'Bu ayna, nesnenin görüntüsünü yansıtan pasif bir levha değil, kendi iç oluşu ve dış görünüşüyle nesneyi yorumlayan, değerlendiren aktif, dinamik bir gözleyicidir.' (Karakoç, 2008b:60)

Karakoç, medeniyetin inşa ettiği şehirle, sadece mekâna şekil vermediğini, mimarî bir kompozisyon ortaya koymadığını aynı zamanda şehirdeki hayatı da kapsadığını söyleyerek bu doğrultuda medeniyetlerin şehirler üzerindeki farklılığının yaşanan hayat sayesinde de gözlemlenebileceğini ifade eder. (Karakoç, 1999b:178) Bütün bu değerlendirmelerde kendisi açısından önemini gördüğümüz kentle arasındaki bağı, bir şiirinde;

"Kentler benim kırılmış Kollarım ve kanatlarım" (Karakoç, 2000b:617)

şeklinde ortaya koyan Karakoç, 'kırılmış kol, kant' ifadesiyle kentin var oluş amacından uzaklaştırılmasına dikkati çektiği, söz konusu bağı bu düzlemde tesis ettiği anlaşılır.

2. BATI KENTİ/MODERN KENT

Modernizmle beraber yaşanan kentleşmenin ele alındığı incelemelerde genel temayül olarak, Modernizmin şekillendirmediği yerleşim birimi için 'şehir', Modernizmin şekillendirdiği 'modern şehre' 'kent' denildiği görülür. Sezai Karakoç, şehirden, genel olarak bir medeniyeti temsil ettiğine inandığı dönemlerden

yaşamaz. Bu yönüyle onda 'flâneur' izlerini bulmak güçtür. O, kentin içinde kente mücadele eden 'fer'ten ziyade kent üzerinde düşünen, kente çok geniş bir medeniyet tarihi perspektifinden bakan entelektüel tavrıyla öne çıkar. Karakoç'un şiirlerinde gördüğümüz tavidan farklı bir modern kent-insan ilişkisini irdeleyen, 'flâneur' kavramını derinlemesine tartışan metinler için bkz. Baudelaire, 2003; Benjamin, 2004; Oktay, 2002, Simmel, 2008

bahsederken ‘şehir’; kimliğini ve ruhunu kaybetmesi durumunda ise ‘kent’ olarak söz eder. Karakoç, modern kenti ‘ölü şehir’ diye niteler. Ona göre, modern kentin ruhu alınmıştır ve bu yönüyle ‘kent değişimi’, şehrin ölümüdür.⁶

Sezai Karakoç, ‘modern batı kentinin’ oluşumunu Rönesans’la başlatır. (Karakoç, 2008b:60) ‘Batı kentinin’ doğadan uzak olmasına mukabil ‘doğu kenti’nin ‘masal havası etkisi’ bıraktığını kaydeden şair, doğu kentini ‘ipek kent’ olarak niteler. ‘Doğu kentinde sanatçının ve toplumun kendini kente ‘adamışlığı’ söz konusu iken ‘batı kenti’, ‘zulüm kamçısı’ altında şekillenmiştir: ‘Batı kenti... zulüm kamçısından doğdu. Sanayinin kuruluşu böyle oldu. Ağır sanayinin ve komünizmin ortaya çıkışı, batı kentinin kuruluşundaki temel felsefe ile ilgilidir.’ (Karakoç, 2008b:61) diyen Karakoç, bu ‘felsefenin’ Modernizmin hâkim olmasıyla devam ettiğini belirtir. Modern Batı’yı Roma’nın ‘hâkim olma duygusu’nun ‘evrene, tabiata ve bunların aracılığıyla insana ve eşyaya hâkim olma’ şekline evrilmesi ve Yunan’ın ‘serüven duygusunun icat ve keşfe dönüşmüş şeklinin doğ(urduğunu)’ belirten şair, bu dünyanın ‘etkileme gücü veya etkileme duygusu etrafında kurulduğunu’ vurgular. (Karakoç, 1999a:62-64)

Ana hatlarıyla ortaya konulan bu fikrî zeminin şiirde geliştirildiği görülür. Karakoç, bazı şiirlerini ya tümüyle ya da yer yer yaptığı göndermelerle Batı kentinin veya Modern kentin özelliklerine ve insanla kurduğu ilişkiye ayırır. O Batı kentini, insanı varoluş amacından koparan, metafizik derinliği olmayan, insan tabiat ilişkisini çok dar bir çerçeveye ve tabii olmayan bir biçime mahkûm eden, beton ve çeliğin hâkim olduğu bir dünya olarak ortaya koyar.

Karakoç, *Ayınlar*’de,

“Kentlerimiz düşük çocuklar doğurganı” (Karakoç, 2000b:498)

mısırayla Modernizmin şekillendirdiği kentleri ‘düşük çocuk doğurganı’ olarak niteler. Bir imaj olarak ‘düşük çocuk’, olmamış, varlık sahasına gelememiş, varlık kazanmadan ölmüş olanı işaret eder. Dolayısıyla şairin değerlendirmeleri çerçevesinde modern kent, insana yabancıdır ve insanın var oluşunu gerçekleştirmesine imkân verecek nitelikten uzaktır. Şair, aynı kitabının başka bir yerinde şehrin öldüğünü iddia eder:

“Ulu bir ağaç. Şimşekle çizilmiş, gelir doğudan ve batıdan seslerle

Gök gürültülerinin eşliğinde

Ama, ne yazık ki, Şehir ölü. Natürmort şehir. Frigofirik şehir.

Ruhunun simgesi olan bir dumanla örtülü.

Yalnız bir anti-şehir var durur içinde,” (Karakoç, 2000b:488-489)

⁶ Don Martindale, ‘Şehir Kuramı’ başlıklı yazısında, ‘Modern şehir dışsal ve biçimsel yapısını kaybediyor. Ulus tarafından temsil edilen yeni topluluk her tarafta gelişse de şehir bir çöküş hali yaşamakta. Görünen o ki, şehir çağının sonu gelmek üzere.’ (Martindale, 2005:100) cümleleriyle yaptığı değerlendirmesinde Karakoç’la benzer düşünceleri dile getirir.

Şehir, 'metafizik ürperti'yi işaret eden 'ulu bir ağaç'a 'kapalıdır.' Şehrin 'ölü' oluşu, varlığının farkında olmayışı, ruhunun elinden alınışıdır. Buradaki 'ölü' halin, 'varlık şuurundan' yoksun olmayı işaret ettiği düşünülebilir. Şuurdan yoksun olma, 'anti-şehir'i bünyesinde taşıma olarak tanımlanır. Şehrin bulunduğu hal, 'anti-şehir'dir. Çünkü, bu hal, şehri, şehir olmaktan çıkarmıştır. Şairin değerlendirmeleri içerisinde insanların kentlere 'akması, binaların yapılması' kent olgusuna bir 'anlam' katmamaktadır: 'Kentlere akan kalabalıkları, onların yeni bir anlamı için yeter kanıt saymak, sosyologların tarihî yanlılığı olacaktır. Bu değişim, otomatik olarak, yeni bir kent doğurmaz. Aslında çağımızda kentleşme denen olay, gerçekte kentleşme değil, tabiatın ölümünden doğan bir illüzyondur. Tabiat kent-dışı oluyor ve oradan insanlar kentlere doluyorlar. Ancak bu sağlıklı bir kentleşme olmadığından giderek kentlerin de ölümüne sebep oluyor. İnsanlar, kentlere bir kentli olmaya gelmiyorlar, tam tersine kentlere sürülüyorlar. Bir sürgündür onlar kentte. Giderek, onlardaki bezginlik ve yılgınlık, sürgünlük ruhu, kentleri de zehirlemekte ve öldürmekte. Kentlerin ruhu kirlenmekte ve ölmekte.' (Karakoç, 2003:99) Nitekim *Taha'nın Kitabı*'nda Taha'nın vardığı yerin yukarıda tasvir edilen kentle benzerlik gösteren özellikleri dolayısıyla şair durumu,

"Şehre indi ama şehri ölü buldu" (Karakoç, 2000b:340)

mısraıyla anlatır. *Hızır ile Kırk Saat*'te ise,

"Aradığım bu ülkede de yok
Taşlar hâtıra yazılamayacak kadar
Fazla kararmış" (Karakoç, 2000b:176)

mısralarıyla, 'metafizik ürpertiden' yoksun olma halinin şaire de 'Hızır'a da yabancılik hissi verdiği dile getirilir.

Modern kentte, bir yerleşim yerinin şehir vasfını taşımasını sağlayan unsurlar olsa dahi Karakoç, burayı şehir saymaz. Onun yaklaşımı sosyolojik değil, tamamen 'diriliş' düşüncesi etrafında geliştirilen metafizik bir yaklaşımdır. Nitekim sosyolojik olarak 'kent' kabul edilen yerleri Karakoç, şehir olarak addetmemekten yanadır: '...eski ve köklü şehirler şahsiyetlerini yitirmekte, yeni kurulan şehirler de yeni bir şahsiyet doğuramamaktadırlar. Bu yeni şehirler, sanki yeni bir şehir değil de, şehrine sevk edileceği günü bekleyen binaların deposudur. Ve bir milyonluk bir nüfusu olan böyle bir şehir, sanki milyonluk şehir değil de birbirinden ayrı bir milyon kişinin geçici olarak bir araya geldiği ve ne zaman tahliye edilecekleri belli olmayan bir yerdir.' (Karakoç, 1999b:179) Bu değerlendirmeler, 'yeni şehrin' madde olarak var olmasına rağmen bu maddeyi bir bütünlük, bir kompozisyon içerisinde anlam derinliğiyle var edecek 'ruhtan' yoksun olduğunu dile getirmesiyle önemlidir.⁷ Çünkü Karakoç, var olmanın ancak eşyaya, varlığa ait bir

⁷ Sezai Karakoç, kendi medeniyet tasavvuru çerçevesinde yaklaşarak modern batı kentini 'kent' saymaz ve bir medeniyeti gösteren geçmişteki İslam şehirlerinin kent veya şehir kabul edilebileceğini belirtir. Weber ise Karakoç'un tam tersi bir yaklaşımla İslam kentlerinin kent hüviyetinden yoksun olduklarını iddia eder. Konuyu tanımlama ve yaklaşımdaki temel farktan kaynaklanan bu ayrımı görmek için

tasavvurun olmasıyla tamamlanmış olacağını belirtir ve modern kentin gerekli anlam derinliği ve metafizik zenginlikten yoksun olmasıyla var oluşunu gerçekleştiremeyen bir yer olarak kaldığını vurgular.

Sezai Karakoç'un modern kente ait öne çıkardığı ilk husus, bu mısralarda görölen 'metafizik ürperti'den yoksun oluş ve bunun neticesinde bir medeniyet tasavvuru etrafında şekillenmeyiştiir. 'Ruhun kaybı ve ölüm' şeklinde düşünölen bu hali şair, kentin mekânları üzerinden de anlatır. Bu noktada onun modern kente ait şiirine konu ettiği unsurlardan biri balkondur. Sezai Karakoç'un en bilinen şiirlerinden biri olacak kadar önemsenen 'Balkon', 'balkon' imajı etrafında modern kente bir reddiyedir.⁸ Modern kentin getirdikleri karşısında öne çıkan eleştirel tutumlardan birini bu metin üzerinden okumak mümkündür.

Karakoç'un ilk yazdığı şiirlerden olan 'Balkon'⁹, henüz sanat macerasının başlarında dahi şairin bu yönde derinlemesine bir dikkatinin olduğunu göstermektedir.

"Çocuk düşerse ölür çünkü balkon
Ölümün cesur körfezidir evlerde
Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların
Anneler anneler elleri balkonların demirinde" (Karakoç, 2000b:81)

Şiirin ilk dörtlüğü olan bu mısralarda balkon, 'ölümün cesur körfezi' olarak tanımlanır ve balkondan çocuğu düşen bir annenin çığlıkları anlatılır. Balkon, modern kentin getirdiği apartmana ait bir unsurdur. Şair, bir çocuğun ölümüne sebep olan bu 'modern mekâna' ölümün sorumluluğunu yükler. Burada bir anlam genişletmesi yaparak balkonun ölüme sebep oluşunu salt çocuğun ölümüne mekân olmasıyla değil, ait olduğu modern kentin insanı öldürmesi biçiminde bir okuma yapmak mümkündür. Karakoç, 'ölümü' çocuk üzerinden bir annenin çığlığı etrafında anlatarak hem anlatımda etkinlik hem anlamda derinlik sağlamaktadır. İkinci dörtlükte,

"İçimde ve evlerde balkon
Bir tabut kadar yer tutar"

Weber'in değerlendirmelerini vermek yerinde olacaktır: 'Ne iktisadî anlamda şehir ne de sakinlerinin özel politik idari yapılarla donandığı gamizon, mutlaka bir 'topluluk' oluşturmaz. Kelimenin tam anlamıyla bir kentsel 'topluluk' gene bir olgu olarak yalnızca Avrupa'da ortaya çıkmıştiir. İstisnalara zaman zaman Yakın Doğu'da (Suriye, Fenike, Mezopotamya'da) rastlanabiliyordu ama bunlar da çok azdı ve sadece ilkel biçimleriyle vardı. Tam bir kentsel topluluk oluşturabilmek için bir kentsel topluluk, alışveriş ve ticaret ilişkilerinin görece hakimiyetine sahip olmalı, bir bütün olarak yerleşim alanı da şu özellikleri sergileyebilmelidir: 1-bir kale; 2- bir pazar; 3- kendine ait bir mahkeme ve hiç değilse özerk bir hukuk; 4- ilgili bir birlik biçimi; ve 5- en azından kısmi bir özerklik ve kendi kendini yönetebilme ve sonuçta seçimlerinde şehir sakinlerinin katılımının gerçekleştiği yetkililerce yönetilme.' (Max Weber, 2000:91-92)

⁸ Şiir hakkında bir tahlil için bkz. Yıldız, 2000:78-81

⁹ Şiir, 1957 yılının yazında kaleme alınır.

mısralarına yer verir. Bu mısralar, bir yandan balkonların şekliyle tabut arasında bağlantı kurarken bir yandan balkonun, dolayısıyla ait olduğu modern kentin, bir ölüm mekânı olduğu vurgusunu pekiştirir. Şair aynı pekiştirmeyi,

"Gelecek zamanlarda
Ölüleri balkonlara gömecekler"

diyerek devam ettirir. Balkon, bugün ölüm mekânı olduğu gibi gelecekte de bu vasfını, insanı mahkûm ettiği yaşam biçimi dolayısıyla, devam ettirecektir. Çünkü, evle, dolayısıyla insanla tabiat arasına bir mesafe koyar. 'Bu evler artık doğanın içinde değildir. Konutla mekân arasındaki oranlar yapaylaşmıştır. Bu konutlarda her şey makinedir ve içtenlikli yaşam bu konutların her yanından kaçıp gitmektedir... Ev, ayrıca, evrende yaşanan dramların artık farkında değildir.' (Bachelard, 1996:55-56) İnsan, 'balkondan' tabiata uzaktan uzağa bakar. Tabiata dokunamaz. Balkonda olan insan, tabiatla içli dışlı olan değil, tabiatı dışarıdan seyreden insandır. Oysa insan, tabiatın bir parçası olmasıyla ancak onunla iç içe olduğunda ruhunu tamamlayacaktır. Ayrıca balkon, genel anlamda modern kent, insanın hareketlerini sınırlayan ve belli bir 'alana' hapseden bir mekân olarak öne çıkar. Bütün bunlar, modern kentin bu unsurunun olumsuzlanarak anlatılmasına sebep olur. Nitekim şair, son dördlükte,

"Bana sormayın böyle nereye
Koşa koşa gidiyorum
Alnından öpmeğe gidiyorum
Evleri balkonsuz yapan mimarların"

mısralarını kaydeder. Şairin 'koşa koşa' gitmesi, bir yönüyle, hem balkondan ve balkonun temsil ettiği yaşam biçiminden kaçışın şiddetini hem de modern kent karşısında geliştirilen eleştirinin kesinliğini gösterir. Bir diğer yandan 'koşa koşa' gidiş, Karakoç'un modern kente alternatif üretmiş/üreten/üretecek insanlara olan iştiyakını ortaya koyar. 'Evleri balkonsuz yapan mimarların' alnından öpülmesi, onların takdiri ve yüceltilmesidir. Yaptıkları işin de tasdikidir. Şair evlerin balkonsuz olmasını, bir erdem gösterisi olarak inşa eder ve evleri bu şekilde yapan mimarları yüceltir.¹⁰ Burada şu husus da belirtilmelidir ki 'mimarlar'ın, kelimenin gerçek anlamının işaret ettiği bir meslek gurubundan ziyade kente ruhunu kazandıran toplum şeklinde düşünülmesi, metnin işaret ettiği anlam genişliğini kavramada yararlı olacaktır.

Modern kente ait bir diğer unsurun söz konusu edildiği şiir, 'Kalorifer'dir. Modern kentle beraber insanın hayatında yer alan, modern kentin öğelerinden

¹⁰ Karakoç, bir yazısında bu 'mimarlar'ı şöyle tasvir ederek yüceltir: 'Doğu kentinde bu masal veya şiirin yoğurucuları, bir nevi kendilerini şehre ve dolayısıyla insanlığa adanmışlardır. Görünmeyen planda sihirbazın değnekleri gibi hareket ediyorlar, ipek böceğinin kozasını örüşü gibi bir başka biçimde mümkün olmayacak denli bir mükemmellekle bu ipek kenti örüyorlardı. Fakat sonunda kozasının içinde kaynar suda boğulan ipekböceği örneği onlar da namsız ve nişansız kentin havasında eriyorlardı. Ama ne zararı var zaten bunun için dünyaya gelmemişler miydi? Bir nevi mistik bir şekilde onlar yapılarla bağlıydılar. Sonunda taşa ve mermere kalboluyorlardı.' (Karakoç, 2008b:60-61)

olan kaloriferi Şair, iki dörtlükten oluŐan Şiirinde, yer yer ironiye müracaat ederek eleştirir:

“Őanlı paavralara sarın
Yarının kahramanını
NeŐeli vakitlere doğru kalorifer
Odadan yiğit borularıyla geçer” (Karakoç, 2000b:105)

mırsaları, kaloriferlerin temsil ettiği hayat tarzına bir eleŐtiridir. Kaloriferin ‘yarının kahramanı’ oluşu, ironik bir söylem olarak öne çıkarken ‘neŐeli vakitler’ ifadesi, modern hayatın eve kapanan ve evde eğlenen hayat biçimini tenkit bağlamında okunabilir.

Sezai Karakoç, modern kentin keŐmekeŐinin sadece insana değil, hayvanlara da yabancı olduğunu belirtir. *Ayinler*’deki ‘Birinci Ayın’de,

“Kim verecek kedilere trafik bilgilerini, Ki hayatlarıyla demekteler bir yandan öbür yana geçmeyi” (Karakoç, 2000b:483)

Şeklindeki mırsalarda, modern kentin en önemli unsurlarından olan trafiğin hayvanlara dahi yaşam hakkı tanımadığı vurgulanır. Bu rnek, modern kentin bütün varlığa ve bütün varlığın mahiyet kazandığı var oluŐa yabancı olduğu düŐüncesini pekiŐtirmektedir.

Karakoç’un modern kenti ve bu kentteki hayatı eleŐtirisi bağlamında okunmaya müsait bir Şiiri de ‘Ova’dır. Şair, bu Şiirinde modern kentin ve hayatın insanı ‘eksilttiği’ konusunu ne çıkartır:

“Bu kentte ve başka kentlerde
Bize uygun ev yoktur
Kutlu evlere uymayız biz de”

lsek yeraltını yadırgamayız
KurtulmuŐ da oluruz
Paslı somyaların
A kpeğinkini andıran
DiŐ gıcırtsından

Sabah kalkıp da tartılsak
Bilge bir kantarda
Biraz eksilmiŐizdir
O kadarını yatak yemiŐ

Bir lke de işte böyle kalkıyor ortadan
Halk artsa da oğalsa da
Evler göge ulaŐıp yitiyor.” (Karakoç, 2000b:170-171)

Bir kısmını örnek olarak aldığımız Şiir, farklı okumalara imkân vermesiyle dikkati çeker. Öncelikle Şiirin adının tabiata ait bir unsur oluşu, içeriğinde geliştirilen eleŐtiriye bir yandan belirgin kılmakta bir yandan derinleŐtirmektedir. Karakoç, modern kentte kendine ‘uygun ev’ bulamaz. ‘Uygun ev’in olmaması, kentin meknsal niteliğinden çok, metafizik düzeydeki durumu sebebiyledir. Şair, ‘ev’ imajı üzerinden aslında bütün olarak kentin ‘uygun olmadığını’ söyler.

Örnekteki ikinci ve üçüncü bölümde, modern hayatın insanı 'eksiltene' yönüne vurgu yapılır. Modern kent ve modern hayat, insanî olmadığı için insanı eksiltmektedir. Nitekim üç mısralık bölümde ülkenin de halkın da binaların da yok olduğundan bahsedilir. Karakoç, binlerce binanın bir araya gelmesiyle şehrin, milyonlarca insanın bir arada bulunmasıyla halkın, oluşmayacağı inancındadır. Çünkü ona göre, bütün bu oluşumlar bir 'ruh' etrafında olursa 'anlam derinliğine' sahip olacaktır.

Sezai Karakoç, modern kentin ve genel anlamda Modernizmin şekil verdiği mekânın insanın gündelik hayatını sınırlaması veya rahatını kaçırmaması noktasında eleştirilerini toplamaz. O, modern kentin eşyanın var oluş gerekçesine yabancı olduğundan eleştirisini başlatır. 'İnsanlığın hadım edildiği' (Karakoç, 2000b:677) Modernizmde insan da eşya da anlamını kaybetmiş, var oluşuna yabancılaşmıştır. Karakoç'a göre, modern kentle beraber, 'eski şehirler, bütün unsurlarının matematik bakımdan, sayı ve hacim olarak büyümelerine karşın, nitelik yönünde, açık ve seçik bir şekilde, anlamlarını yitirmektedirler. Bir yandan, geçmişte kazanmış oldukları anlamları yitirirken, öte yandan yeni bir anlam kazandıkları yolunda bir belirti de yoktur.' (Karakoç, 2003:94) Bu şehirlerde, 'bina var, yol var, şehir yok; insan var, şehirlili yok; nüfus var, halk yok(tur.)' (Karakoç, 1999b:179)* Karakoç, insanın da şehrin de olmadığı bu 'yeni şehirler'e alternatif olarak anlam derinliğiyle zenginleşmiş 'diriliş sitesi'ni önerir ve ancak 'diriliş erleri'nce inşa edilecek 'diriliş sitelerinin' yeniden insana insan, şehre şehir vasfını kazandıracağını belirtir.

3. DİRİLİŞ SİTESİ

Sezai Karakoç, gerek düşünce yazılarında gerek şiirlerinde sadece modern kente yönelik eleştirilerini dile getirmeyiz. O, alternatif medeniyet tasavvuru çerçevesinde alternatif bir kentin de şiirini yazar. Karakoç'un yazıları veya şiirleri, bir yandan hâlin eleştirisini içerirken diğer yandan geçmişte var olmuş hakikat medeniyetinin yeniden dirilişinin mümkün olacağı inancı etrafında geliştirilen bir yeni medeniyet tasavvurunu da içerir. Yukarıda ortaya konulduğu üzere Karakoç, medeniyetin en önemli realitelerinden biri olarak kente, bu medeniyet tasavvurunda yer vermiş, modern batı kenti karşısında yeni bir kent tasavvuru geliştirmiştir. Şair bu yeni kenti zaman zaman, bizim de ara başlığa çektiğimiz, 'Diriliş Sitesi' olarak adlandırmanın yanında, 'İslam Sitesi' (Karakoç, 2005b:79), 'Erdem Sitesi' (Karakoç, 2007:14), 'İpek Kent'(Karakoç, 2008b:60-61) gibi adlandırmalarda da bulunur.

* Karakoç'un şehre yaklaşımında sosyolojik çerçeveden ziyade metafizik bir yaklaşım baskın olsa da Weber'in Spengler'den aktararak paylaştığı şu tespitlerle şairin kaydedilen yaklaşımı önemli oranda örtüşmektedir: 'Şehir... bir bireysel insanlar ve sosyal kolaylıklar (sokaklar, binalar, elektrik ışıkları, tramvaylar, ve telefonlar) yığınınından daha fazla bir şeydir. Bir kurumlar ve idari araçların (mahkemeler, hastaneler, okullar, polis ve çeşitli devlet fonksiyonları) basit bir kümesinden daha fazla bir şeydir. Gerçekte şehir, bir zihni durum, bir gelenek ve görenekler, örgütlü davranışlar ve duygular bütünüdür.' (Weber, 2000:35-35)

Karakoç, 'Diriliş Sitesi'ni, 'diriliş'in olmazsa olmaz bir yönü sayar. Çünkü ona göre kendini kentte ifade eder hale gelememiş, kendi ruhunu katarak bir kent inşa edememiş hiçbir hareket, medeniyet seviyesine yükselememiştir. Bir hamlenin, bir oluşun medeniyet seviyesine yükselmesi kendi ruhuna mahsus bir şehir inşa etmesiyle mümkündür. En küçük biriminden başlayarak kente kadar ulaşan mekan tasavvuru bir medeniyetin sonucudur ve medeniyetin niteliği ortaya koyduğu bu sonuçla doğrudan ilgilidir.

Diriliş Neslinin Amentüsü'nde şair kendini ve 'diriliş erlerini' 'Erdem/Diriliş sitesinin işçisi' olarak tanımlar. (Karakoç, 2007:14 ve 40) Bu çerçevede kendine 'iş' olarak ise 'kapitalist ve komünist siteler gibi zulüm sitelerini yıkmaya' (Karakoç,2007:14) görevini seçer. Kendine ve 'diriliş erlerine' hedef olarak da 'mü'min kentler' kurmayı gösterir: 'Kentler, her yönüyle mü'min hale gelmelidir elimde... Ben, iman haykıran, sessizliğinde imân çınlayan şehirlerin mimarı olmalıyım. Müslüman olmak bana bu görevi yüklüyor. İnsan-kent-anlam-tarih dörtlüsü siteyi ortaya koyan veya ayakta tutan dört sütun birleşimi.' (Karakoç, 2007:41)

Karakoç, diriliş nesline hedef olarak gösterdiği 'Diriliş Sitesi'ni kurma işini salt bir dünya imanı olarak düşünmez. O, modern batı kentinin insanda yok ettiği metafizik derinliği, kentle beraber kenti inşa eden insanın da elde etmesi gerektiğini belirtir. Sitenin yeniden doğuşu aynı zamanda insanın da yeniden doğuşu ve var oluşu olmalıdır. Böylece Karakoç, mekânla beraber var olan, mekânla bütünleşerek varlık gerekçesini yakalayan bir insan tipini öne çıkarır. Şair, Hacı Bayram-ı Veli'nin,

"Ben bir ulu şara vardım
Ol şarı yapılır buldum
Ben dahi bile yapıldım
Taş u toprak arasında"

mısralarında yansımaları bulan mekân-insan ilişkisini, 'diriliş'i gerçekleştirecek insana hedef olarak gösterir. 'Kent'in taşında toprağında, havasında eriyen' (Karakoç, 2008b:62) insanların ancak modern batı kentinden farklı ve anlamlı bir kent inşa edebileceklerini vurgular. Karakoç, gerçekleştirmeye çalıştığı 'Diriliş Sitesi'nin temel özellikleri olarak şunları sayar: 'Gerçekleştireceğim Diriliş Sitesi her yerinde metafizikle dolu dolu çınlayacaktır. Her yer tapınakmış gibi, her kişi tapınak görevlisiymişçesine. Klan gibi tabiattan doğma ilkel metafiziğin mahkûmu olmak değil, metafiziğin şuuru taşıyor olmak. Kişilerdir bu şuuru toplumda, binlerce olarak, üst üste katlayacak ve böylece Batı sitesinden apayrı bir yeni İslam sitesi (ki ben ona Diriliş Sitesi diyorum) doğacaktır.' (Karakoç, 2007:40)

Karakoç, bu fikrî arka plan üzerinde şiirini kurarak yer yer 'Diriliş Sitesi'ni şiirine taşır. Onun şiirindeki 'Batı dışı kenti', iki farklı düzlemde ele almak mümkündür. Bir, şairin çocukluk günlerine yer verdiği şiirlerde anlattığı şehir; iki gerçekleşecek 'diriliş'le var olacak 'Diriliş Sitesi.'

Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde çocukluğunu geçiren Sezai Karakoç, hatıralarında bu şehri, tabiatla iç içe bir hayatın sürdürüldüğü ve metafiziğin hâkim olduğu bir yer olarak öne çıkartır. (Karakoç, 1988) Özellikle *Gül Mustusu*'nda yer verilen şiirlerden birinde,

"Dicle'yle Fırat arasında
Bir eski şehir cennet titremesi
Sarı güller çevirmiş dört yanını
Yabancı bir şehir gibi
Kırmızı güller yerli
Kuzuların doğması nasıl beklenirse o ülkede
Güllerin açması da öyle beklenir gün doğmadan önce
Bahar yağmurları böyle güllere gebe
İner gökyüzünden bahçelere" (Karakoç, 2000b:372)

şeklindeki mısralar, çocukluk günlerindeki mekânın algılanışını ortaya koyar. Burada dikkati çeken nokta, insanın tabiatla birlikte yaşamasıdır. Karakoç, insan ve tabiatı adeta bir gaye etrafında birlikte hareket eder şekilde anlatmaktadır. Şair, çocukluğuna ait bahçelerden, 'Bahçe Görmüş Çocukların Şiiri'nde şöyle söz konusu eder:

"İlkin kiraz bahçeleridir andığım eski günlerden." (Karakoç, 2000b:150)

Şiirde, çocukların günlerini geçirdiği şehrin tabiatla iç içe olması sayesinde, savaş yıllarının sıkıntılarının çocuklarca hissedilmediği belirtilir. Karakoç, bu özelliğin, çocuğa gündelik hayatın dışında farklı, zengin ve çocuk masumiyeti içinde bir dünya imkânı verdiğini işaret eder.

Karakoç'un çocukluk dönemindeki mekânla ilgili dile getirdiği bir nokta da evlerinin 'tahtadan' oluşudur. Aşağıda örnekleri verileceği gibi Karakoç'ta ağaç, insan ve eşya arasında sağlıklı ilişkinin bir göstergesi olarak şiire taşınır. Nitekim modern kentin betonuna karşılık şair, 'tahtadan ev' vurgusu yapar. 'Ötesini Söylemeyeceğim' şiirinde,

"Evimizin tahtadan olduğunu biliyorsunuz...
Bizim evin her tarafı tahtadandır." (Karakoç, 2000b:47-48)

şeklindeki mısralarda, evin tahta olması, bir övünç unsuru olarak öne çıkar. Şairin ayrıca ikinci mısraı söylemeden önce dile getirdiği 'bizim evi seviyorum' dizesi de 'tahta ev'le olan duygusal bağı ortaya koyar. Tahta ev, bir imaj olarak, betondan mürekkep modern kentin alternatifi şeklinde inşa edilir. Bütün bu özellikleri sebebiyle Karakoç, çocukluğunun mekânlarını, 'ruh sahibi' yerler olarak anlatır.

Karakoç'un çocukluğunun geçtiği mekânların dışında öne çıkardığı yerler, İslam medeniyetinin şekillendirdiği şehirlerdir. İslam medeniyetine kaynaklık etmiş ve 'İslam'ın Üç Atlısı' (Karakoç, 1986a:34-40) olarak adlandırılan İstanbul¹¹, Şam, Bağdat gibi şehirlerin yanı sıra çeşitli sıkıntılar yaşayan veya eski şuurunu

¹¹ Karakoç'un şiirinde İstanbul'un ele alınışıyla ilgili bir çalışma için bkz. (Andı,1998:7-34)

kaybetmiş bütün bir İslam coğrafyası Karakoç'un şiirinde yer alır.¹² Onun bu mekânlarda öne çıkardığı husus, dirilişe imkân verecek medeniyet birikimini bünyelerinde barındırmalarıdır. Özellikle İstanbul, Şam, Bağdat, Bursa, Kudüs ortaya konulan medeniyet tasavvuru içerisinde 'Diriliş Sitesi'nin tarihsel izdüşümü şeklinde değerlendirilir.¹³

Şair, medeniyetin yansıdığı, medeniyetle beraber kendi de var olan mekânlardan birine Bursa'yı örnek gösterir. Bursa örneği, eski şehirlerde öne çıkardığı, önemli bulduğu hususları göstermesi bakımından tipiktir. Bir konferansında dile getirdiği, 'Bursa, sadece bir şehir değildi. Baştan aşağı bir şiir gibiydi. Ama sadece şiir de değildi; aynı zamanda o şiirin altında peçelenmiş bir matematik vardı. O sadece mistik bir ruhun ifadesi de değildi. Bir mimarî vardı. Bu mimarinin gerisinde, belki Batı mimarisi gibi dört köşeli olmamakla birlikte, ahenkler, armoniler ifade eden, hani ayın hilal şeklinde görüldüğü zamanki şekli gibi bir mimari, o mimarinin gerisinde de adeta, gizli, özde erimiş bir matematik vardı.' (Karakoç, 2008a:27) şeklindeki değerlendirmelerinde estetik ve metafizik anlamla yoğrulmuş bir mekânı öne çıkardığı görülür. Karakoç, salt metafizik değil, estetikle yoğrulmuş bir metafizik vurgusu yapar. Onda metafizik, İlahî olanla tabii olanın karışımıyla meydana gelen ve varlığın var oluş gerekçesine uygun 'ürperti'nin adıdır. Bu cihetten, Karakoç'un şiirinde eski mekânlar, estetikle metafizik ürpertinin taşıdığı anlam derinliği ve medeniyet kimliği dolayısıyla kıymetli sayılırlar. Tersinden düşünüldüğünde ise yukarıda örnekleri verildiği üzere bu özelliklerden mahrum 'yeni şehirler' ise değersiz addedilirler.

Alinyazısı Saati, Karakoç'un medeniyet tasavvurunda olumlu anlamlarla yer alan şehirlerin en çok söz konusu edildiği metinleri barındırır. Burada İstanbul, Şam, Bağdat ve Kudüs'ün tarihten gelen özellikleri sebebiyle taşımaları gereken misyon söz konusu edilir. Şair, bu şehirleri geçmişte, 'Diriliş Sitesi'nde saydığı özelliklere sahip mekânlar olarak öne çıkarır.

"Ne tükenmezdir İslam'ın şehirleri
En büyüğünden en küçüğüne
Hangisini ansam eksik kalır
Sayılmaz güzellikleri iyilikleri" (Karakoç, 2000b:671)

mısraları, Karakoç'un şiirinde Ergani'den başlayarak genişleyen ve bütün İslam coğrafyasını konu alan şehir meselesinde, İslam şehirlerinin medeniyet zenginlikleri sebebiyle 'tükenmez' görülüşünün ifadeleridir. Şair, 'Diriliş'in gerçekleşmesini de bu İslam şehirlerinin şuurlanmalarına ve bir medeniyet merkezi özelliğini yeniden kazanmalarına bağlar:

"Dokuz şehir kurtulsun,
Kurtulacaktır Müslümanlar.

¹² Karakoç'ta bu üç şehrin taşıdığı anlam dünyasıyla ilgili bir çalışma için bkz. (Emre, 2003:87-91)

¹³ Karakoç'un özeldede bu şehirleri genelde bütün İslam coğrafyasını ve Batı coğrafyasını işleyişini ayrı bir makale halinde incelediğimizden burada kısaca ele alındı.

İnsanlık kurtulacaktır,
Diriliş fikri gitmelidir bu dokuz şehre akırmak gibi
Cennetten çağlayan
Işıklarla yıkanan” (Karakoç, 2000b:675)

İstanbul, Şam, Bağdat, Kudüs, Kahire, İslamabat, Mekke gibi İslam medeniyetini besleyen şehirlerin kurtuluşunun, dirilişin gerçekleşmesini sağlayacağını belirtir. Buradaki ‘kurtuluş’ Modernizmin şehre giydirdiği ‘şuursuzluk’ halinden çıkmaktır. ‘Mekân, kendisini üreten zamanı dondurarak yansıtmaya’ (İnci, 2003:19) rağmen, Karakoç’ta mekân bu mısraların ortaya koyduğu gibi dinamik bir unsur olarak yer alır.

Şairin ‘kurtuluş’un göstergesi saydığı hususlardan biri olarak tabiatın insanla birlik olmasını *Ayinler*’de görürüz. Karakoç, ‘yeni düzenden’ bahsederken bu düzenin merkezine insanın tabiatla barışmasını koyar:

“Eşyaya ve insana yeni bir maya katan
Kıyamet merceğiyle uyarlı diriliş aşısından
Bu son ayinin fısıltısından
Yeni bir soluk gelip ufkumuzu sarınca
Yeni Düzen’de buluşacak ağaç ve insan
Toprak ve su taş ve karınca
Artık mutluluktur ve mutluluğun ötesidir bu
Tanrı’nın gözüyle bakış penceresidir bu.” (Karakoç, 2000b:501)

Şiirde iki nokta öne çıkar. Bir, insanın kendisini çevreleyen tabiat unsurlarıyla ‘buluşması’dır. Karakoç, modern kentte insanın bu unsurlardan koptuğu inancındadır.¹⁴ İki, insanın tabiatla birleşiminin mutluluk hatta mutluluk ötesi sayılması ve bu halin ‘Tanrı gözüyle bakış’ olduğunun ifade edilmesidir. İnsanın eşyayla buluşması, Karakoç’un değerlendirmeleri çerçevesinde, insanın Tanrı’nın eşyayı yaratırken koyduğu var oluş gerekçesini yakalaması demektir. İnsan, tabiatla buluşunca, Tanrı tarafından bütün varlığa çizilen çerçevenin sınırları dâhilinde ve Tanrı’nın muradı doğrultusunda hareket etmiş olmaktadır. Bu hal, şaire göre hem insanın hem eşyanın ontolojik olarak yerini bulması, yabancılaşmanın ortadan kalkmasını netice vermektedir.

Sezai Karakoç, insanın tabiatla ‘buluşmasında’ öne çıkardığı unsur olan toprağı şiirinde diğer tabiat unsurlarına göre daha çok söz konusu etmektedir. Bu, şairin medeniyet tasavvurunda söz konusu unsura verdiği yerle ilgilidir.

Toprak, insanın hammaddesi, bütün oluşların kaynağıdır. ‘Seni çevreleyen ilâhî dünyayı gönlünde öldüreceğine, sen git ölümden yıkan, ölüm âb-ı hayatında

¹⁴Sezai Karakoç, *Ayinler*’de modern kentten tabiatın kovulmasını ve modern hayat içerisinde tabiatın yer verilmeyişini tenkit eder ve tabiatın bir ‘tatil unsuru’ haline getirildiğini belirtir:

“Tabiat benimle değil artık, bir iliştiirme:
Benden, bana bir iliştiirme,
Bir tatil, izin verdiğim yaz-kış olgusu, bir ayrıcalık belki.
Bir mozole, bir müze, açıp kapadığım istediğim saatlerde.” (Karakoç, 2000b:485)

yıkan ve ebedî hayat bularak geri dön. Toprak işte böyle bir çağrıdır insana. Kabirdir. Evet, toprak veya onun anlamlı, zamanlı, tarihli uzantısı dünya, bir kabir gibi insanı yeniler ve yerini yeni bir dirilişe hazırlar.' (Karakoç, 2008c:23) cümleleriyle 'diriliş kaynağı' olduğuna dikkati çektiği toprakla kurulacak ilişkiyi var oluşun anlamlandırılması bağlamında söz konusu eder. Bir metafor olarak 'toprak', dirilişini gerçekleştirecek 'yuvadır.'¹⁵ *Gül Muştusu*'nda şair, duasını şöyle dile getirir:

"Tanrım duam şu ki her şey yeniden toprak olsun
 •Su toprak olsun
 İnsan toprak gibi duysun yeri
 Ay toprak olsun
 Topraktan kaçanı toprak tutsun
 Gün toprak olsun
 Kabirler saltanatı toprak olsun
 Yazı
 Kitap
 Ve söz toprak olsun
 Ekin ekilmeye mahsus
 Yeni tohum atılmaya ait
 Yeni insan doğsun için
 Toprak olsun
 ...
 Yetiş uluların imamı
 Yetiş toprağın yeni doğuşuna
 İnsanın yeniden
 Dirilme süzülüşüne
 Yetiştir toprak saçan ellerini" (Karakoç, 2000b:402-403)

Her şeyin toprak olmasını istediği bu dua, bir 'diriliş' çağrısıdır. Şiirin düz anlamını düşündüğümüzde insanın tabii olana çağrılması şeklinde okumak mümkündür. Şair, modern kentin insanı topraktan uzaklaştırıp betona mahkûm ettiğini düşündüğünden toprağın hâkim olması yönündeki bu çağrı, bütün varlığın toprakla buluşması şeklinde okunabilir. Bununla beraber, gündelik dilde 'toprak olmak' olumlu anlamla pek kullanılmaz. Bir yok oluşu, bitişi, ölümü haber verir. Ancak burada şair, tam tersi bir kullanımla toprağa dönüşmeyi, insanın topraktan yaratıldığına gönderme yaparak, varlığın gerçekleşmesinin başlangıcı olarak kullanır. Burada toprağa dönüşmenin elbette, fiziksel olarak dönüşüm anlamında kullanılmadığı da belirtilmelidir. Karakoç, toprağı, insanın varoluşu idrak etmesinin biçimi şeklinde düşünür ve bütün eşyaya bu idrakin hâkim olması temennisinde bulunur. Bu yönüyle şiirde toprak var oluşun sırrına ait bir şuur düzeyini işaret eder.

Metnin işaret ettiği bir diğer anlam katmanı, insanın toprak haline yani en öz haline dönmesine bir çağrıdır. Şairin değerlendirmeleri çerçevesinde insanın,

¹⁵ Weber, Spengler'den naklen, 'Köylünün kulübesi gibi, şehrin kökleri de topraktır.' değerlendirmesini yaparak kentin oluşumundaki toprak unsuruna dikkat çeker. (Weber, 2000:36)

henüz istikametini değiştirmedeği 'toprak' hali, kirlerden arınarak yeni bir varoluşu gerçekleştirilmeye imkân vermesiyle de önemlidir.

Şairin, modern kent ile toprak arasında kurduğu zıt ilişkiyi *Ayinler*'de de görmek mümkündür. 'İkinci Ayın'de,

"Toprağı fazla terk ediyoruz artık
Trenlerle otobüslerle otomobillerle
Yerden ayağını kesmiş uçaklar ve helikopterlerle
Özüne aykırı devinmelerle
İyice yorgun yeryüzü
Dinlemesiz
Kışsız ve baharsız
Yazsız ve sonbaharsız
Tekdüze cehennemler ve yapay cennetler titreyişinde"

(Karakoç, 2000b:492)

şeklindeki mısralarda insanın toprağı terk etmesinin ardından yaşananlar söz konusu edilir. İlk mısradaki toprağın terk edilmesine yer verilmesi, ardından da modern hayatın 'görüntülerinin' sıralanması, şairin bu 'görüntülerle' toprağın terki arasında doğrudan bir bağ kurduğunu işaret etmektedir. Ayrıca 'özüne aykırı devinmeler', mısraının toprağın insanın özü olma düşüncesiyle bağlantılı kullanıldığı düşünülebilir. Bütün bu kullanımlar, Karakoç'un toprağı bir anlam manzumesi olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Buradaki yaklaşıma paralel bir düşünce, *Alinyazısı Saati*'nde, insanın yozlaşmış halini ifade sadedinde dile getirilen,

"Mübarek toprağın anlamından bile yoksun" (Karakoç, 2000b:660)

mısraında görmek mümkündür. Karakoç, toprağa 'mübarek' sıfatını ekleyerek onu hem kutsal bir konuma koymakta hem de 'toprağın anlamı' diyerek tabiata ait bu unsurun etrafında bir anlam dünyası gördüğünü ifade etmektedir. Karakoç'un toprağı bir imaj olarak öne çıkardığı diğer bir şiiri 'Masal'dır.

'Masal', Karakoç'un Doğu Batı ilişkisini bir masal atmosferi içerisinde, ancak lirizmle düşünceyi birleştirerek vermeyi başardığı, metinlerden biridir. Şair, Doğu ile Batı arasında 'modernleşme' çerçevesinde gerçekleşen ilişkiyi 'görme biçimini' dile getirdiği bu şiirde, Batı'ya mahkûm olmayan, onun aldatma ve kandırmalarına gelmeyen, kendi olarak kalmayı başaran yedinci oğlu, ideal tip olarak öne çıkartır. Bu ideal tipin özellikleri başka açılardan söz konusu edilebilir. Ancak mekânla ve mekân bağlamında toprakla olan ilişkisine burada değinmek yerinde olacaktır.

"Bir Őafak vakti Batıya erdi
 En büyük Batı kentinin en büyük meydanında
 Durdu ve tanrıya yakardı önce
 Kendisini deęiŐtiresinler diye
 Sonra ansızın ona bir ilham geldi
 Ve baŐladı oymaya olduğu yeri
 BaŐına toplandı ve baktılar Batılılar
 O aldırmağı bakıŐlara
 Kazdı durmadan kazdı
 Sonra yarı beline kadar girdi çukura
 Kalabalık büyümüŐ çok büyümüŐtü
 O zaman dönüp konuŐtu :
 Batılılar !
 Bilmeden
 Altı oğlunu yuttuğunuz
 Bir babanın yedinci oğluyum ben
 Gmlmek istiyorum buraya hiç deęiŐmeden
 Babam öldü acılarından kardeŐlerimin
 Ruhunu zmek istemem babamın
 Gmn beni deęiŐtirmeden
 Doğulu olarak ölmek istiyorum ben" (Karakoç, 2000b:412-413)

Yedinci oğlun macerasının bir bölümünü içeren bu mısralarda, deęiŐmeme için yapılan eylem dikkat çekicidir. Yedinci oğul, bir 'ilhamla', toprağı kazar ve o çukuru kendine bir sığınak yaparak oraa kendini, 'kendi' olarak korumaya çalıŐır. Bu eylem, diğer oğulların yapmadığı bir iŐtir. Diğerleri 'Batı kentine' gitmiŐ ve onun içinde kaybolmuŐlardır. Ama yedinci oğul, Batı kentini bir tarafa bırakarak, onunla temasa geçmeden, özüyle temasa geçer. Toprak, yedinci oğlun beslenme kaynağı olarak inşa edilir. Toprağa sığınılır. Bu sığınma, kendi özüne dönüŐ, bu dönüŐle g alıŐtır. Yedinci oğlun toprağı kazdıktan sonra Batılılara dönüp mağlup olamayacağını 'haykırması' da önemlidir. Karakoç, 'haykırmadan' önce yedinci oğul ile toprağı buluŐturur. Bu buluŐma, yedinci oğlun bir Şuur ufkuna ulaŐması, olayların farkına varması, kendi var oluşunu idrak etmesi, metafizik bir ürpertiyle hareket etmesidir. İŞte bütün bunlar, yedinci oğlun Batı karşısında gücü olur ve deęiŐmemesini sağlar.

'Masal' da yedinci oğulla ilgili dikkat çekici bir diğer nokta, ilk ŐuurlanıŐ halini yine tabiatı 'okuma aracılığıyla' yapmıŐ olmasıdır. Şair,

"Yedinci oğul büyümüŐtü baka baka ağaçlara
 Baharın yazın gzn kiŐın sırrına ermiŐti ağaçlarda" (Karakoç, 2000b:413)

mısralarında, yedinci oğlun ağaçlara baka baka büyüdüğünü söyleyerek, bu 'bakmanın' ona bir Şuur kazandırdığını belirtir. Nitekim ikinci mısradaki, bütün mevsimler sayılarak yedinci oğulun, ağaçla buluşması sonunda bunların sırrına erdiği belirtilir. Mevsimlerin sırrına ermek, zamanın sırrına ermek, böylece insanoğlunun tarihî seyrine vakıf olmak, eşyanın hakikatini müdrik olmaktır. Yedinci oğula bütün bunları 'öğreten' ağaçtaki sırdır. Şair, aynen toprakta olduğu

gibi insanın tabiatla bütünleştiğinde ulaşacağı idrak seviyesi ve şuur düzeyiyle hakikatin sırrına vakıf olacağını, böylece var oluşu anlayıp onu anlamlı hale getireceğini söyler.

Sezai Karakoç'un modern kent/hayat-medeniyet ilişkisi bağlamında toprağa yaptığı bir başka vurguyu 'Denizin Kentini Yaktım' şiirinde görmek mümkündür. Gerek dünya, gerek Türk şiirinde çoğunlukla olumlu bir imaj olarak işlendiğini gördüğümüz deniz, bu şiirde olumsuz bir unsur şeklinde kullanılır. İstanbul'u anlattığını düşünebileceğimiz şiirde sık sık tekrar ettiği 'Denizin kentini yaktım' mısraıyla, deniz etrafında olumsuz bir algı tesis eder. Şair, şiirin sonunda İstanbul'a çağrıda bulunarak adeta denizden karaya dönmesini ister:

"İstanbul ey sevgili şehir
Dön dön karadan gelen sesime
Son veren zaman yatırında
Denizden getirilen biçimine" (Karakoç, 2000b:457)

Şair, kendinin karada olduğunu söyleyerek deniz ile kara (toprak) arasında bir zıtlık kurar. İstanbul'un denizi değil, karayı dinlemesini arzu eder. Bu isteği toprağa yapılan vurgu biçiminde okumanın yanında, denizin İstanbul'daki konumuyla ilgili düşünmek de mümkündür. İstanbul'u Anadolu'dan koparan deniz, bu şehrin Avrupa'ya açılmasıdır. Karakoç, kendini Anadolu olarak konumlandırıp, şehrin Anadolu'ya dönmesini istemektedir, biçiminde düşünmek mümkündür. Çünkü Karakoç, 'diriliş'te Anadolu'ya çok önemli bir rol yüklemektedir.¹⁶

SONUÇ

Sezai Karakoç, entelektüel dünyasının ve düşüncesinin yansıması olan şiirinin yapıcı unsurlarından biri olarak, medeniyet meselesini seçer. Karakoç, Türk toplumundan başlayarak genişleyen bir ilgiyle bütün İslam coğrafyası hatta bütün insanlık için düşünceler geliştirir. Onun bütün insanlık için ileri sürdüğü en önemli tasavvur 'hakikat medeniyeti' olarak da adlandırdığı İslam medeniyetinin ruhuyla ve özüyle yeniden 'dirilerek' insanlığa gerçek mutluluğu getirmesidir. Ona göre

¹⁶ Karakoç'un Anadolu'yla ilgili değerlendirmeleri için bkz. (Karakoç, 1986c:7-8; Karakoç, 1999b:473-481; Karakoç, 2000a:149-150)

* Sezai Karakoç, toprağın dışında dağ, bahçe, ağaç gibi tabiat unsurlarına da mekânla ve medeniyetle ilişkileri bağlamında değinir. Bu unsurların düşünce yazılarında daha ziyade yer aldığı görülür. Şairin, 'Dağ Çağırısı' başlıklı yazısında dile getirdiği, '... benim dağimdaki bahçemin ne köyle, ne büyük şehirle bir ilgisi var. Benim bahçem, zamana yeni bir usulle hükmetmek isteyenlerin ak örtülerle bürülü masalara yerleştiği bahçe' (Karakoç, 2007b:21) cümlelerinde olduğu gibi bu tabiat unsurları, metafizik bir çerçevede söz konusu edilir. Bu unsurlar maddenin metafizikle yoğrulmuş olarak anlatılması biçiminde düz yazılarda veya şiirde işlenirler. *Hızır ile Kırk Saat*'te, çocukluğunun geçtiği Ergani'deki Zülküfül Dağı'na da göndermede bulunduğu yerde,

"Sen ovaya in ben dağda oturayım" (Karakoç, 2000b:185)

diyerek dağı öne çıkarır. Karakoç'un 'dağ'ı söz konusu ettiği bir başka yazı için bkz. Sezai Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, Diriliş Yayınları, İstanbul, 2000, s. 33-36; Şair, bahçeye ise şiirlerinde daha ziyade yer verir. Bahçe, özellikle modern kent-geleneksel kent zıtlığını belirgin kılan alanlardan biri olarak öne çıkar.

insanın mutluluğu, var oluş sırrına erip var oluş gerekçesine uygun hareket ettiği zaman mümkün olacaktır. İnsanın var oluşunun sırrına ermesi, bir medeniyet perspektifini beraberinde getirmektedir. Medeniyet'in ilk sonuçlarından biri ruhuyla yoğurduğu şehirdir. Dolayısıyla Karakoç'un düşüncesinde insan-medeniyet-şehir biçiminde bir ilişkiler ağının kurulduğu söylenebilir. Bu bağlamda Karakoç medeniyetlerin kendilerine mahsus şehirlerinin, şehirlerin de kendilerine mahsus medeniyetlerinin olduğu inancındadır.

Karakoç, Modernizmin insanı, özüne yabancılaştırdığı, insanı 'eksik bıraktığı', buna bağlı olarak medeniyeti ve kenti yok ettiği inancındadır. Şair, Modernizmin şekillendirdiği yerleşim birimlerinin şehir veya kent olarak kabul edilemeyeceğini düşünmektedir. Çünkü ona göre Modernizm, bu yerleşim birimlerine nitelik kazandıracak bir medeniyet tasavvurundan mahrumdur.

Rönesans sonrasında gelişen Batı toplumunda kentin ruhunu kaybettiğini düşünen Karakoç, Batı kentinin insan merkezli olmadığını, tarihte de bugün de batı kentinin 'zulüm kamçısından' doğduğunu düşünmektedir. Modern Batı kenti, insanı tabiattan koparmış, betona hapsedmiştir. Bu yönüyle ona göre, batıda bir kentten değil şehrin ölü halinden bahsetmek mümkündür. Modern hayatın anlatımını büyük oranda modern kent ve daha genel anlamda modern mekân üzerinden gerçekleştiren Karakoç'ta bu yönüyle kent, olumsuz anlamları içeren bir unsur olarak öne çıkar. Şair, özellikle modern şiirde kentle kurulan ilişkiden farklı bir yaklaşım ortaya koyar. Onun şiiri, kentin insan hayatına kattığı ve insanı 'maruz' bıraktığı hususlarda dünya modern şiiriyle benzer; ancak bu hususlar karşısında şair, sadece 'flâneur' (aylak) olarak kent içinde gezmez, onunkine benzer bir düşünce sistemi geliştirmez. O, balkondan başlayan bir dikkatle tüm mekânı ihata eder ve mekânın üzerinde entelektüel bir cehd ortaya koyar.

Karakoç, hem şiirinde hem düşünce yazılarında sadece Batı kentini eleştirmekle yetinmez. Onun düşünce cehdinin bir yönünü olumsuz olanın anlatımı ve tanıtımı oluştururken diğer yönünü idealin ve gerçekleşmesi, mümkün olanın tasviri, tanıtımı teşkil eder. Bu noktada Batı kentine karşılık 'mü'min kent, erdem sitesi, ipek kent' gibi adlandırmalarda da bulunduğu 'Diriliş Sitesi'ni ileri sürer.

'Diriliş Sitesi', Karakoç'un tasavvuru çerçevesinde gerçekleşecek 'dirilişin' meydana getireceği, şekil ve ruh kazandıracığı şehirdir. Şair, 'Diriliş Sitesi'nin hakikat medeniyetinin yansıması, metafizik ürperti ve anlam derinliğinin mekânı olduğunu belirtir. Ona göre 'Diriliş Sitesi'nde insan toprakla, ağaçla, hâsılı bütün eşya ve tabiatla, Allah'ın bütün varlığı yaratırken aralarında tesis ettiği 'var oluş' keyfiyetine uygun şekilde bir ilişki içerisinde olacaktır. 'Diriliş Sitesi'nde tabiat, 'balkondan' gözlenen bir unsur değil, buluşulan bir mekândır. Karakoç, geçmişte İslam medeniyetinin şekillendirdiği ve İslam medeniyetine kaynaklık etmiş şehirleri, yeni 'Diriliş Sitesi'nin kaynağı sayar. Bu doğrultuda İstanbul-Bağdat-Şam öne çıkan üç şehir olur. Şair, bütün İslam coğrafyasının şehirlerini saymakla

beraber, bu üç şehri hareket noktası olarak ele alıp genişleyen bir coğrafya düşüncesine ulaşır.

Sezai Karakoç'un 'yeni site'de insanın hayatına dahil olacağını belirttiği önemli bir unsur olarak toprak yer alır. Toprak, Karakoç'ta etrafında çok derin bir anlam dünyası inşa edilen bir imaj olarak sık sık karşımıza çıkar. Karakoç, toprağın insanın özü olduğu inancından hareketle, toprakla buluşmayı onunla birleşmeyi, bütünleşmeyi bir idrak ve şuur düzeyi olarak ele alır ve insanın toprakla bütünleşmesi, onun şuuruna varması halinde özüne dönmüş olacağını, ontolojik olarak var oluş gerekçesine ulaşmış olacağını belirtir.

Karakoç'un şiirinde en geniş olarak iki şehri görürüz. Bu şehirler, Ergani ve İstanbul'dur. Şair, birçok şiirinde biyografisine göndermelerde bulunur. Ergani'yi zaman zaman medeniyet meselesine çekse de çoğu yerde 'çocukluk günlerinin güzelliği' içerisinde anlatır. Ancak 'İslam ruhunun kristalleşmiş heykeli' olan İstanbul, semtlerinden çeşmelerine, denizine, camilerine kadar birçok unsuruyla yer alır. Şair, İstanbul'u yer yer modern kentin sembolü olarak kullanır ve eleştirir ancak geçmişin İstanbul'una baktığında ise onda hep bir medeniyet yapıcı güç görür. Bu hal, onda nostaljik veya romantik bir tavra sebep olmaz. Onun mekân karşısındaki tavrı metafizik bir gözleme dayanır. Onun şiirinde özelden eşya genelde kent bir murakabenin taşıdığı metafizik derinlik ve anlam zenginliğiyle yer alır.

Sonuç olarak, Sezai Karakoç, Türk şiirinde inşa ettiği kendine mahsus şiirinin yanı sıra Türk düşünce tarihinde de anılmasını ve üzerinde önemle durulmasını sağlayacak oranda sistemli bir düşünce geliştirmiştir. Sezai Karakoç'un şiirini anlamak, onun ancak medeniyet tasavvurunu anlamakla mümkün olacaktır. Karakoç'un medeniyet tasavvurunda temel meselelerden biri, mekân etrafında örgülenir. Şair, 'kırılmış kollarım ve kanatlarım' dediği kent ile kendi arasında yakın bir ilişki görür. Bu mısralar, onda mekâna yönelik var olan dikkatin, mekâna olan ilginin en açık göstergelerinden biridir.

Şair, mekânla medeniyet arsında kurduğu mutlak bağ sebebiyle medeniyeti söz konusu ettiği birçok yerde mekânı söz konusu eder ve mekânı bir medeniyet meselesi olarak problematik düzeyine taşır. Bu yönüyle Türk şiirinde mekân üzerinde dikkatle duran, zengin bir anlam dünyası inşa eden, mekânı şiirinin yapıcı unsurlarından biri haline getiren az sayıdaki isimden olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- ANDI, M. Fâtiĥ (1998), 'İstanbul'a İki Bakış: Sezai Karakoç ve Cemal Süreya'nın Şiirlerinde İstanbul', *İlmî Araştırmalar*, 6, 7-34.
- BACHELARD, Gaston (1996), *Mekânın Poetikası*, (Çev. Aykut Derman), İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- BAŞ, Münire Kevser (2008), *Diriliş Taşları-Sezai Karakoç'un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar-*, Ankara: Lotus Yayınevi.
- BAUDELAIRE, Charles (2003), *Modern Hayatın Ressamı*, (Çev. Ali Berktaı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- BENJAMIN, Walter (2004), *Pasajlar*, (Çev. Ahmet Cemal), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BİLGE, Muhittin (2004), *Medeniyet ve Diriliş*, Ankara: Hece Yayınları.
- BRAUDEL, Fernand (2001), *Uygarlıkların Grameri*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.
- DİCLEHAN, Şakir (1980), *Sanat ve Düşünce Dünyasında Sezai Karakoç*, İstanbul: Piran Yayınevi.
- ELÇİ, Handan İnci (2003), *Roman ve Mekân -Türk Romanında Ev-*, İstanbul: Arma Yayınları.
- EMRE, Akif (2003), 'Sezai Karakoç'ta; Üç Şehir, Üç Sesleniş', *Hece*, 73, 87-91.
- KARAKOÇ, Sezai (1986a), *Çağ ve İlham II*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (1986b), *Günlük Yazılar IV-Gün Saati-*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (1986c), *Günlük Yazılar I-Farklar-*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (1988), 'Hatıralar V-VII: Doğduğum ve Doğmadığım Şehir: Ergani', *Diriliş*, 5-7, 22 Ağustos-29 Ağustos-5 Eylül.
- KARAKOÇ, Sezai (1995), *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (1999a), *Çağ ve İlham I*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (1999b), *Günlük Yazılar II-Sütun-*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (2000a), *Dirilişin Çevresinde*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (2000b), *Gün Doğmadan*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (2003), *Diriliş Muştusu*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (2005a), *Düşünceler I-Kavramlar-*, İstanbul: Diriliş Yayınları.

- KARAKOÇ, Sezai (2005b), *İslâm, İslam*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (2007a), *Diriliş Neslinin Amentüsü*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (2007b), *Ruhun Dirilişi*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (2008a), *Çıkış Yolu I- Ülkemizin Geleceği-*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (2008b), *İnsanlığın Dirilişi*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (2008c), *Yitik Cennet*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- KARATAŞ, Turan (1998), *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- MARTINDALE, Don (2005), 'Şehir Kuramı', (Çev. Fırat Oruç), *Şehir ve Cemiyet*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Aydoğan), İstanbul: İz Yayıncılık.
- MERMUTLU, Bedri (1998), 'Sistemik Düşünceden Düşünce Sistemine, Gelenekçi Düşünceden Gelecekçi Düşünceye', *Kitap Dergisi*, 93, Aralık.
- NARLI, Mehmet (2007), *Şiir ve Mekân*, Ankara: Hece Yayınları.
- OKTAY, Ahmet (2002), *Metropol ve İmgelem*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- SERJEANT, R.B. (1992), *İslâm Şehri*, (Çev. Elif Topçugil), İstanbul: İz Yayıncılık.
- SIMMEL, Georg (2008), *Modern Kültürde Çatışma*, (Çev. Tanıl Bora vd.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- TOYNBEE, Arnold (1975), *Tarih Bilinci*, (Çev. Murat Belge), İstanbul: E Yayınları.
- TOYNBEE, Arnold (1991), *Medeniyet Yargılanıyor*, (Çev. Ufuk Uyan), İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- WEBER, Max (2000), *Şehir-Modern Kentin Oluşumu-*, (Çev. Musa Ceylan), İstanbul: Bakış Yayınları.
- YILDIZ, Ali (2000), 'Balkon', *Yedi İklim*, 126, Eylül, 78-81.